

Samenvatting

De totale kosten van roken bedragen € 21,2 tot €43,2 miljard per jaar, ten opzichte van een Nederland waarin nooit gerookt is. Dit is € 2.000 per jaar per hoofd van de bevolking.

‘Roken is dodelijk’. ‘Rokers sterven jong’. ‘Roken veroorzaakt kanker’. Deze waarschuwingen staan op pakjes sigaretten. Een gemiddelde roker sterft tien jaar eerder dan de gemiddelde ‘nooit-roker’. Jaarlijks sterven wereldwijd 6 miljoen mensen door roken, waarvan ruim 600 duizend als gevolg van meerroken. In Nederland overlijden ieder jaar 20.000 mensen aan ziektes die worden veroorzaakt door roken. Naast elke tabaksdode zijn er nog 20 personen die chronisch ziek worden door roken. Dertien procent van onze totale ziektelast wordt veroorzaakt door roken. En dit is nog maar een deel van de kosten die gepaard gaan met roken.

Ondanks de dodelijke effecten van roken, rookt nog steeds 25 procent van de bevolking. Een groot deel begint al op zeer jonge leeftijd te roken en komt daar op latere leeftijd niet meer van af. Roken is verslavend. Stoppen blijkt voor veel mensen moeilijk, de waarschuwingen op de pakjes sigaretten ten spijt.

Om de urgentie van beleid om te stoppen met roken te laten zien heeft de Stichting Eindspel Tabak aan SEO Economisch Onderzoek gevraagd om de totale kosten van roken voor de Nederlandse samenleving te berekenen.

Methode

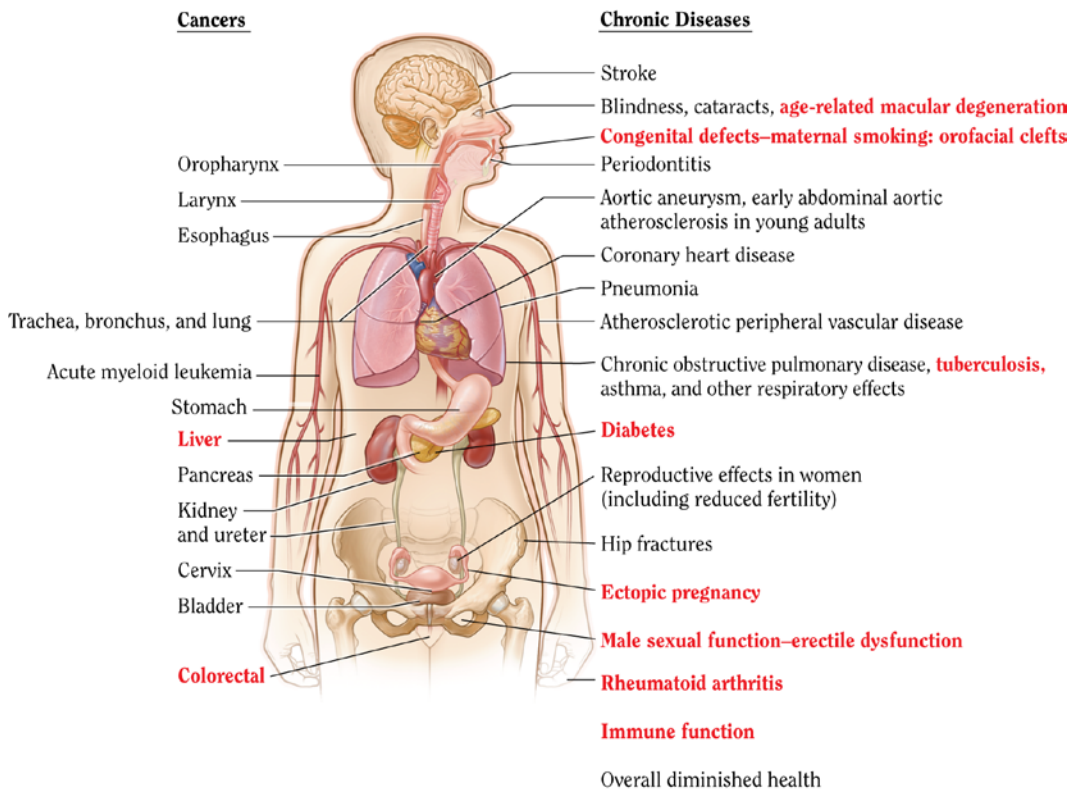
De kosten van roken zijn gemeten door twee situaties met elkaar te vergelijken: de hypothetische situatie dat niemand in Nederland rookt of ooit heeft gerookt met de situatie waarin wel gerookt wordt. Het verschil in welvaart tussen de twee situaties is het effect van roken.

De berekening start met het bepalen hoe de Nederlandse bevolking eruit gezien zou hebben als er niemand ooit gerookt zou hebben. Hoeveel mensen zouden er dan leven, hoe gezond zouden ze zijn, hoe productief en hoeveel zorgkosten zouden ze gemaakt hebben? Deze situatie wordt vergeleken met de situatie waarin wel gerookt wordt.

Roken maakt ziek

Vrijwel elke orgaan in het lichaam wordt aangetast door roken (zie figuur S.1). De meeste mensen weten dat roken de kans op longkanker sterk vergroot. Minder bekend is dat roken ook de kans op andere kankers vergroot, zoals darmkanker en leverkanker, de kans op andere longaandoeningen, zoals COPD en tbc en de kans op hart- en vaatziekten. Sinds kort is bekend dat roken ook de kans op diabetes, reuma en blindheid door maculadegeneratie vergroot.

Figuur S.1 Roken tast vrijwel elk orgaan in het lichaam aan

Bron: Surgeon General 2014

Toelichting: Weergegeven zijn de ziekten die worden veroorzaakt of verergerd door roken. In **rode letters** zijn de ziekten aangegeven waarvan recent is ontdekt dat roken deze ziekten veroorzaakt of verergerd

Kosten van roken vooral verlies levensjaren en kwaliteit van leven

De kosten van roken worden voor het grootste deel veroorzaakt door de waarde van verloren levensjaren en verlies van kwaliteit van leven als gevolg van roken. Ook productieverlies als gevolg van roken en de hogere zorgkosten van rokers vormen grote kostenposten. Daartegenover staan baten doordat degenen die eerder overlijden als gevolg van roken ook geen consumptieve kosten maken ten laste van de overige maatschappij (zorgkosten en pensioenuitkeringen). Rokers ervaren zelf mogelijk rookgenot van roken. In hoeverre dit zo is, is onduidelijk, omdat roken een verslaving is. In het hogekostenscenario is verondersteld dat er geen rookgenot is, en dat rokers uitsluitend roken omdat zij verslaafd zijn. In dat geval staan tegenover de productiekosten geen baten en is de productie van rookwaren pure verspilling.

Tabel S.1 Kosten van roken vooral veroorzaakt door verlies levensjaren en kwaliteit van leven

Kostenposten	Lagekosten-scenario	Midden-scenario	Hogekosten-scenario
Waarde verloren levensjaren	-22,3	-24,3	-24,3
Besparing op kosten consumptie vervroegd overleden rokers*	12,0	12,8	12,8
Lagere kwaliteit van leven (ex-)rokers	-11,0	-11,0	-11,0
Zorggebruik levende (ex-)rokers	-2,9	-3,8	-6,4
Productieverlies	-4,6	-9,6	-12,5
Meer brandschade	0,0	0,0	0,0
Productiekosten rookwaren	-1,7	-1,7	-1,7
Rookgenot	9,2	4,6	0,0
Totaal	-21,2	-33,0	-43,2

Bron: Berekeningen SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: Kosten (-) en baten (+) van roken in miljarden euro's per jaar voor Nederland

*voor zover betaald door nooit-rokers

Kosten van roken komen terecht bij rokers

De kosten van roken komen terecht bij rokers zelf. Zij leven korter en hebben een lagere kwaliteit van leven. De kosten van productieverlies en hogere zorgkosten komen evenredig terecht bij (ex-)rokers en nooit-rokers. Dit geldt ook voor de besparing op consumptie van vervroegd overleden rokers. Rookgenot (voor zover dit er is) komt terecht bij (ex-)rokers, evenals de kosten van productie van rookwaren en de accijns die erop zit. De accijns op rookwaren is een baat voor nooit-rokers. De nooit-rokers komen per saldo ongeveer neutraal uit. Van de bevolking heeft 63 procent gerookt, of rookt nog steeds. Zij betalen de kosten van roken.

Tabel S.2 Middenscenario: roken kost Nederland € 33 miljard per jaar

Kostenposten	Vervroegd overleden (ex-)rokers	Levende (ex-)rokers	Nooit rokers	Totaal
Lagekostenscenario	-22,3	-3,7	4,8	-21,2
Middenscenario	-22,3	-11,6	0,8	-33,0
Hogekostenscenario	-22,3	-19,7	-1,2	-43,2

Bron: Berekeningen SEO Economisch Onderzoek

Toelichting: Kosten (-) en baten (+) van roken in miljarden euro's per jaar voor Nederland

Kosten van roken nemen toe in de toekomst

Op dit moment zijn de zorgkosten in een wereld met roken lager dan in een wereld zonder roken. Dit komt doordat degenen die eerder overlijden als gevolg van roken geen zorgkosten maken in de verloren levensjaren. In de toekomst kan dit beeld veranderen. De medische technologie ontwikkelt zich, waardoor de levensverwachting toeneemt, en dus het aantal verloren levensjaren afneemt. De besparing op de zorgkosten doordat rokers eerder overlijden neemt daardoor af. Bovendien nemen door de nieuwe therapieën de zorgkosten van levende rokers toe. Beide ontwikkelingen leiden ertoe dat de totale kosten van roken toenemen.

Discussie

Dat het kosten-/batensaldo van roken zo negatief uitvalt voor rokers zelf is vreemd. Het uitgangspunt van economen is dat mensen rationeel zijn. Rationele consumenten maken een

afweging: wat kost het me en wat levert het me op? Pas als dat saldo positief uitvalt kopen ze het. Maatschappelijke kosten kunnen ontstaan als consumenten de negatieve effecten van hun consumptie (bijvoorbeeld vervuiling) op anderen kunnen afwentelen. Maar rokers ondervinden zelf het grootste deel van de negatieve effecten van hun gedrag. Zij hebben zelf nadeel van roken. Kennelijk maken rokers geen rationele afweging van de kosten en baten van roken.

Rokers beginnen al op jonge leeftijd te roken (80 procent begint voor hun 18de jaar). Zij roken omdat hun vriendjes roken en kunnen de consequenties niet overzien. Na verloop van tijd raken zij verslaafd en is het moeilijk om te stoppen met roken. Ook dan speelt irrationeel gedrag een rol. Rokers onderschatten bijvoorbeeld de kans dat zij ziek worden van roken en eerder overlijden.

In het economische model waarin consumenten rationele beslissingen maken hoeft de overheid alleen maar in te grijpen als gedrag leidt tot kosten voor anderen. Dit model is op rokers kennelijk niet (volledig) van toepassing. Dat vormt een ratio om rokers tegen zichzelf te beschermen. Bovendien is roken een belangrijke oorzaak van sociaaleconomische gezondheidsverschillen; dat kan voor de politiek een extra reden zijn om in te grijpen.